

סיפורי האבות

סיפורי אברהם

בראשית י"ב

פס' א' – ט': "לך-לך"

פס' א': "ויאמר ה' אל-אברהם, לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל-הארץ, אשר אראך"

הציווי מנוסח בהדרגתיות מן הקל אל הכבד. אברהם נדרש לעזוב את "מעגלי השייכות" שלו: ארצו, מולדתו ומשפחת אביו, וללכת אל הלא נודע.

"לך-לך" – מה תפקידה של המילה "לך"?

יש שפירשו – לך – פירושו למענך! לטובתך! אברהם וזרעו יפיקו תועלת/טובה ממילוי הציווי. יש שפירשו כי המילה לך מרמזת על תהליך פנימי שיעבור אברהם. המסע שאליו יוצא אברהם אינו רק מסע פיזי ממקום למקום, אלא מסע פנימי שמביא להתפתחות רוחנית.

פס' ב' – ג': הברכות לאברהם וייעודיו השונים

"ואעשרך, לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך; והיה, ברכה. ג. ואברכה, מברכך, ומקללך, אאר; ונברכו בך, כל משפחת האדמה"

לאברהם שני ייעודים:

יעוד לאומי – "ואעשרך, לגוי גדול" – להפוך לעם גדול.

יעוד אוניברסלי (עולמי) – "ונברכו בך, כל משפחת האדמה" – אברהם וזרעו נועדו להביא ברכה לכל האנושות.

הארץ אליה נשלח אברהם אינה רק מקום המחיה העתידי של אברהם, אלא גם הארץ שבה הוא וזרעו יצטרכו להגשים בה את ייעודם.

פס' ה' – ט': אברהם מגיע לארץ כנען, מתהלך בה. הוא מקים מזבחות בארץ, ובאופן סמלי מתחיל ליצור אחיזה בארץ.

פס' י' – כ': אברם ושרי יורדים למצרים

1. עקב רעב בכנען אברם ושרי ירדו למצרים.

ביקורת על אברם: יש הטוענים כי הירידה למצרים מצביעה על אי ציות לדבר ה' לשבת בארץ שאליה נשלח, ועל חוסר אמונה של אברם בה'. כאילו שאברם לא סמך על ה' שידאג לו.

הגנה על אברם: יש הטוענים כי אדם צריך לעשות הכול על מנת להציל את חייו. אברם ושרי היו בסכנת רעב, ולכן ירדו באופן זמני בלבד לגור במצרים.

2. אברם אמר לשרי: "אמרי-נא, אחתי את".

ביקורת על אברהם: יש הטוענים שאברם אמר לשרי לשקר, ולומר שהיא אחותו.

הגנה על אברהם: לאברם ושרי יש אבא משותף, ואימהות אחרות. שרי היא "חצי אחות" של אברם. היא אחותו מצד האב. לפיכך, אברם לא אמר לשרי לשקר, אלא רק להסתיר את היותה אשתו.

3. אברם נימק לשרי: "למען ייטב-לי בעבורך".

בדרך למצרים אברם פחד שהמצרים יראו כמה ששרי יפה, וכדי לקחת אותה הם יהרגו את שרי. אברם אמר לשרי: "אמרי-נא, אחתי את--למען ייטב-לי בעבורך, וְחִיתָה נִפְשִׁי בְּגִלְלָךְ" (פס' י"ג) – תגידי למצרים שאת אחותי, כדי שיהיה לי טוב בזכותך, ואני אשאר בחיים בזכותך. המצרים לקחו את שרי והביאו אותה לפרעה. פרעה היטיב עם אברהם בעבור שרי, ונתן לו הרבה מאוד רכוש: "וּלְאַבְרָם הִיטִיב, בְּעִבּוּרָהּ; וְהִי-לּוֹ צֶאֱן-וּבָקָר, וְחֲמֹרִים, וְעֲבָדִים וְשִׁפְחֹת, וְאַתְנַת וְגַמְלִים" (פס' ט"ז).

ביקורת על אברהם: יש הטוענים שאברהם סחר בשרי, שהוא מכר אותה לפרעה כדי לקבל עבורה רכוש רב. כאשר אברם אמר לשרי "למען ייטב-לי בעבורך" הוא התכוון להטבה כספית - לקבל עבורה רכוש רב. ואכן פרעה נתן לו הרבה רכוש: "וּלְאַבְרָם הִיטִיב, בְּעִבּוּרָהּ"

הגנה על אברהם: יש הטוענים כי אברם כלל לא התכוון לסחור בשרי ולמכור אותה. כל מה שאברם רצה זה להציל את חייו. כשהוא אמר לשרי "למען ייטב-לי בעבורך" הוא התכוון לומר – "כדי שחיי ינצלו בזכותך".

חז"ל: "מעשה אבות סימן לבנים"

מה שעשו אבות האומה הוא סימן (רמז) למה שיעשו אחר כך בני ישראל:

- גם אברם ושרי, וגם יעקב ובניו ירדו למצרים בגלל רעב בכנען.
- שרי נלקחה לבית פרעה, בני ישראל נלקחו במצרים לעבדות.
- ה' הביא "נגעים" (מחלות) על בית פרעה, לאחר שלקח את שרי. ה' הביא על מצרים את עשר המכות.
- גם אברם ושרי, וגם בני ישראל יצאו ממצרים ברכוש גדול.

בראשית ט"ו

פס' א' – ו': הבטחת ריבוי זרעו של אברם

ה' הבטיח לאברם שירבה את "שכרו", כלומר את הדברים הטובים שייתן לו. אברם ענה לה': "מה תתן לי"? אברם מתכוון שמבחינה חומרית הוא אינו חסר דבר. לאברם חסר דבר אחר. אברם הוא "עריירי" – חסר בנים, ולכן מי שיום אחד יירש אותו הוא עבדו, בן ביתו, אליעזר מדמשק. ה' מבטיח לאברם שמי שיירש אותו הוא לא העבד, אליו בן שיוולד לו. ה' מבטיח לאברם, שכמו שאי אפשר לספור את הכוכבים בשמים, כך אי אפשר יהיה לספור את צאצאיו הרבים.

לאחר ההבטחה לריבוי זרעו של אברם נאמר בפס' ו': "וְהָאֱמֹן, בֶּה' ; וַיַּחֲשֹׁבֶה לֹו, צְדָקָה"

אפשר להבין כתוב זה בשתי דרכים:

- אברם האמין בה', וה' החשיב את אמונת אברם כמעשה צדקה.
- אברם האמין בה'. אברם החשיב את הבטחת ריבוי הזרע כמעשה צדקה של ה'.

פס' ז' – כ"א: "ברית בין הבתרים" – הבטחת הארץ לזרעו של אברם

בפס' ז' הבטיח ה' לאברם וזרעו את הארץ. אברם שאל את ה': "אֲדֹנִי ה', בְּמָה אֲדַע כִּי אֵינְךָ שֶׁנָּה?" (פס' ח')

- יש המפרשים כי אברם לא האמין להבטחת ה', וביקש הוכחה לכך שיירש את הארץ.
- יש המפרשים כי אברם האמין לה', ובסך הכול ביקש פריטים: מתי או כיצד זה יקרה? או שאולי אברם חשש שבני ישראל יחטאו ולא יהיו ראויים לרשת את הארץ.

ה' הורה לאברם לקחת שלושה בעלי חיים בני שלוש: "עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, וְאֵיל מְשֻׁלֶּשֶׁת"

בנוסף התבקש אברם לקחת גם שתי ציפורים: "תֹר, וְגֹזָל".

אברם התבקש לְבַתֵּר אֶתְּם בְּתֹוֹךְ. כלומר לחתוך אותם באמצע לשני חלקים, ולסדר את הבתרים [את חלקי בעלי החיים] זה מול זה: "אִישׁ-בְּתֹוֹךְ, לִקְרַאת רֵעֵהוּ". את הציפורים אברם לא בתר.

"העיט" (ציפורי טרף) ירדו אל הפגרים, ואברם גירש אותם.

השמש שקעה, ונהיה חשוך. על אברם נפלו תרדמה, ואימה גדולה. "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא, וְתִרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אַבְרָם; וְהָנָה אִימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה, נִפְלְתָ עָלָיו" (פס' י"ב)

במהלך אותה "תרדמה", ה' בישר מספר בשורות לאברם:

צאצאיו עתידים להיות "גרים" - הם יגורו בארץ לא שלהם, במשך ארבע מאות שנה. הם יהיו עבדים, ויענו אותם בעבודה קשה: **"ידע תדע כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדים, וענו אתם-ארבע מאות שנה"** (פס' י"ג)

ה' יעניש את העם אשר ישעבד אותם, ואחר כך צאצאי אברם יצאו מעבדותם ברכוש גדול: **"וגם את-הגוי אשר יעבדו, דן אנכי; ואחרי-כן יצאו, ברכש גדול"** (פס' י"ד)

אברם עצמו יזכה למות ולהיקבר בשלום, בשיבה טובה. הגרות והשעבוד לא יהיו בימיו: **"ואתה תבוא אל-אבתיך, בשלום: תקבר, בשיבה טובה"** (פס' ט"ו)

צאצאי אברם ישובו לארץ כנען בדור הרביעי: **"ודור רביעי, ישובו הנה"** (פס' ט"ז)

ארבעה דורות הם מאה שנה, ולא ארבע מאות. לכן אמרו פרשנים שכל תקופת הגרות תימשך ארבע מאות שנה. ארבעה דורות, כלומר מאה השנים האחרונות של תקופת הגרות יהיו שנים של שעבוד ועינוי בעבודה קשה.

שאלה: מדוע נגזר על צאצאי אברם להיות גרים בארץ זרה 400 שנה?

תשובה: **"כי לא-שלם עון האמרי, עד-הנה"** (פס' ט"ז)

האמרי הוא כינוי לעמים שישבו בארץ כנען לפני בני ישראל. לפי הפסוק, האמורי בימי אברם לא חטאו עדיין במידה שתצדיק את העונותם וסילוקם מארץ כנען. בעוד ארבע מאות שנה חטאיהם המצטברים יצדיקו את סילוקם. עד אז, צאצאי אברם יהיו גרים בארץ זרה.

פסוק זה מציג את ה' כאל מוסרי, הנוהג על פי צדק עם כל אומות העולם. בנוסף, בדברים אלה טמון רמז לעתיד לעם ישראל: אם יחטאו בעתיד, כאשר הם ישבו בארץ, הם יסולקו ממנה!

"על פי פס' י"ז, **"תנור עשן, ולפיד אש"** עברו בין חלקי בעלי החיים שביתר אברם.

יש הרואים בטקס זה דמיון לבריתות שנכרתו במזרח הקדום. בטקסי כריתת הברית נהגו לבתר בעלי חיים.

- יש הסוברים כי בעלי החיים המבוטחים בטקס סימלו את העונש שיוטל על מי שיפר את הברית.
- יש לעומת זאת הסוברים כי הברית נתפסה כמשהו "שלם", כמו בעל החיים השלם. שני הבתרים (חלקים) של בעלי החיים מסמלים לפי דעה זו את שני השותפים בברית.

פס' י"ח: הבטחת הארץ

לפי פס' י"ח, ביום ההוא ה' כרת ברית עם אברם והבטיח לתת לו את הארץ: **"ביום ההוא, כרת ה' את-אברם--ברית לאמר: לזרעך, נתתי את-הארץ הזאת"**

גבולות הארץ המובטחת הם: **"מנהר מצרים, עד-הנהר הגדל נהר-פרת"** – כמעט כל המזרח התיכון...

בראשית ט"ז

פס' א' - ו': המתיחות בין שרי, הגר ואברם

לפי המסופר שרי לא ילדה לאברם. שרי עושה כנהוג במזרח התיכון הקדום: היא נותנת את הגר, שפחתה המצרית, לאברם, על מנת שהגר תהרה מאברם. לאחר שהגר תלד, שרי ואברם יאמצו את הילד כבנם, והוא יירש אותם. לאחר שהגר הרתה לאברם היא החלה לזלזל בשרי, גבירתה. שרי הוציאה את כעסה על אברם: "חֲמָסִי עָלַי--אֲנִי נָתַתִּי שְׁפָחָתִי בְּחִיקָךְ, וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל בְּעֵינַי; וְשָׁפַט ה', בֵּינִי וּבֵינֶךָ" (פס' ה'). אברם ענה לשרי: "הִנֵּה שְׁפָחָתְךָ בְּיָדִי--עָשִׂי-לָהּ, הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ" (פס' ו') – זאת השפחה שלך, תעשי לה מה שאת רוצה. שרי בחרה לענות את הגר בעבודה קשה: "וַתַּעֲבֹד שָׂרִי". כתוצאה מהעינוי, הגר החליטה לברוח.

יש המותחים ביקורת על התנהגותם של אברם ושרי. אמנם הגר התנהגה לא יפה כאשר זלזלה בשרי, אבל:

אברם גילה אטימות ואדישות כלפי הגר. לא התעניין בה, למרות שנשאה את ילדו, ואמר לשרי שתעשה בה מה שהיא רוצה.

שרי גילתה נוקשות רבה כלפי הגר ההרה, כאשר ענתה אותו בעבודה קשה. יש הטוענים כי שרי ענתה את הגר המצרית בעבודה קשה, ומשום כך נגזרה על עם ישראל עבדות קשה במצרים.

פס' ז' - ט"ז: בריחת הגר למדבר

הגר ברחה למדבר, שם פגש אותה מלאך ה'. המלאך הורה לה לשוב אל שרי ולהמשיך להתענות תחת ידה. למלאך יש גם בשורה טובה עבור הגר: זרעה של הגר יהיה רב, עד כדי כך שאי אפשר יהיה למנות אותו.

בנוסף, מתאר המלאך את אופיו של העם שיצא ממנה: "פָּרָא אָדָם--יָדוּ בָכָל, וַיֵּד כָּל בּוֹ; וְעַל-פָּנָי כָּל-אָחִיו, יִשְׁכֹּן" (פס' י"ב)

"פָּרָא אָדָם" - חי חיים של חופש.

"יָדוּ בָכָל, וַיֵּד כָּל בּוֹ" – יהיה מעורב בקרבות עם הסובבים אותו.

"וְעַל-פָּנָי כָּל-אָחִיו, יִשְׁכֹּן" ישלוט על סובביו.

מדרשי השם בפסוקים י"א – ט"ו:

- פס' י"א: "וַתֵּרָא שְׂרָא וְשָׁמָּה יִשְׁמַעֲאֵל, כִּי-שָׁמַע ה' אֶל-עֲנָנָהּ" – ישמעאל נקרא כך משום שה' שמע אל סבלה של הגר.

- פס' י"ג: "וַתִּקְרָא שֵׁם-ה' הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ, אֶתָּה אֵל רָאִי" – הגר מכנה את ה' – האל שראה אותי בסבלי.

- פס' י"ד: על-פֿן קָרָא לְבָאָר, בָּאָר לְחֵי רָאִי" – הבאר נקראה על שם ה', האל החי שראה את הגר בסבלה.

השורש רא"ה הוא שורש מנחה בפסוקים אלה. הוא מתאר את החוויה הרוחנית שעברה הגר במדבר באמצעות הראייה. היא גם נוכחה לדעת שה' רואה את מצוקתה, וגם זכתה לראות את מלאך ה'

פס' י"א – י"ב: "סצנת דפוס" - בשורה על הולדתו העתידי של בן

סיפורי המקרא בנויים לעיתים על פי מבנה קבוע בעל מספר שלבים. השלבים חוזרים בסדר ידוע מראש ומהווים מעין "תבנית". המבנה הקבוע מכונה במחקר "סצנת דפוס".

סיפורים על הולדת בן במקרא, מסופרים לעתים באמצעות "סצנת דפוס". הסצנה כוללת את המרכיבים הבאים:

- פנייה אל האישה ההרה והכרזה על הריונה.
- קביעת שמו של הבן.
- מדרש שם - הנימוק לשמו של הבן שיוולד.
- הכרזה על ייעודו של הבן שיוולד.

בראשית י"ח

פס' א' – ח': אברהם מכניס אורחים

בתחילת הסיפור אברהם יושב בפתח האוהל, כחוס היום. ה' נגלה אליו, ולפתע אברהם הבחין בשלושה אנשים לקראתו. הוא עזב הכול ורץ אליהם לקבל את פניהם. בעקבות זאת אמרו חז"ל בגמרא: **"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת (=קבלת) פני שכינה (=ה')**" – הכנסת אורחים גדולה וחשובה יותר מקבלת פני ה'. חז"ל למדו על גודלה וחשיבותה של הכנסת אורחים מאברהם, שעזב את ה' שנגלה אליו, ורץ לקבל את פני אורחיו.

אברהם השתחוה, והפציר בפני האורחים לרחוץ את רגליהם. הוא הציע להם להישען תחת העץ, וגם שיאכלו "פת לחם". האורחים הסכימו, ואברהם **רץ מהר** אל שרה, ביקש ממנה להכין מהר **לחמים מקמח משובח**, נתן למשרת **"בן-בקר רך וטוב"** – בשר משובח להכין לאורחים, וגם **חלב וחמאה** (אין עדיין כשרות בתקופה זו). האורחים אכלו, ואברהם עמד לידם לשרתם.

קושי בפסוקים א' – ב'

א וַיֵּרָא אֵלָיו ה', בָּאֲלֵי מִמָּרָא; וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֹהֶל, כְּחֹס הַיּוֹם. **ב** וַיֵּשָׂא עֵינָיו, וַיֵּרָא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אָנָשִׁים, נֹצְבִים עָלָיו; וַיֵּרָא, וַיֵּרֶץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל, וַיִּשְׁתַּחוּ, אַרְצָה

בפסוק א' נאמר שה' התגלה אל אברהם. מיד לאחר מכן, בפס' ב', מסופר שאברהם הבחין בשלושה אנשים ורץ לקבל את פניהם. מדוע לא המשיך המספר לתאר לנו את התגלותו של ה' לאברהם?

פתרונות אפשריים:

התגלות ה' לאברהם נעשתה באמצעות שלושת האנשים שבהם הבחין אברהם, כך שהרצף הסיפורי נשמר.

לפנינו פרק המשלב בתוכו שני סיפורים: פסוק א' לקוח מתוך סיפור אחד על התגלות ה' לאברהם. פס' ב' לקוח מתוך סיפור אחר על שלושה אורחים שביקרו את אברהם.

יש בקטע אמצעים אומנותיים הממחישים את גודל הכנסת האורחים של אברהם:

1. מילים מנחות – מילים שחוזרות בקטע, ויש להן מסר / רעיון להעביר:

מילים מהשורשים **רו"ץ, מה"ר** – ממחישות לנו את ההשתדלות של אברהם למען אורחיו. אברהם **רץ**, ודאג שהארוחה תוכן **מהר**, כך שהאורחים לא יצטרכו לחכות.

2. פירוט – הסיפור מפרט לנו את מרכיבי הארוחה המשובחים, על מנת להראות שוב את מאמציו והשתדלותו של אברהם למען אורחיו.

פס' י"ב-י"ג: הבשורה על הולדת יצחק

יב ותצחק שרה, בקרבה לאמר: אחרי בלתי היתה-לי עדנה, ואדני זקן. יג ויאמר ה', אל-אברהם: למה זה צחקה שרה לאמר, האף אמנם אלד--ואני זקנת.

המלאכים שבאו לבקר את אברהם הודיעו לו ש"כעת חיה" (= היום בעוד שנה) שרה תלד לו בן. המספר מציין שאברהם ושרה כבר זקנים "באים בימים". לשרה כבר חדל "אורח כנשים" – היא כבר אינה בגיל הפוריות. שרה שמעה בסתר את דברי המלאך, צחקה בקרבה, ואמרה לעצמה בצחוק: "אחרי בלתי היתה-לי עדנה, ואדני זקן". שרה מרגישה כמו חפץ ישן ובלוי, אז מה פתאום שתהיה לה עכשיו "עדנה" (= פריחה ולבוב). חוץ מזה **שאברהם** כבר זקן מדי בשביל להוליד ילדים...

לפי פס' י"ג, ה' אמר לאברהם ששרה אמרה "ואני זקנת". כלומר, שרה לקחה על עצמה את הסיבה לחוסר היכולת להוליד ילדים. רש"י פירש שכאשר ה' דיבר עם אברהם, הוא שינה בכוונה את מה שאמרה שרה. ה' השמיט מדברי שרה את האמירה שאברהם כבר זקן מדי בשביל להוליד ילדים. הסיבה לדעת רש"י: "שינה הכתוב מפני השלום" – ה' שינה בכוונה את הדברים בכדי לשמור על השלום בין אברהם לשרה אשתו.

פס' י"ז-כ"ב: ה' מודיע לאברהם על חורבן סדום ועמורה

שאלה - ה' אומר שהוא אינו מסתיר ("מכסה") מאברהם את תוכניותיו. הוא מודיע לאברהם על תוכניתו להשמיד את סדום ועמורה. **מדוע?**

תשובה

לאברהם יש שני ייעודים, שנזכרו כבר בבראשית פרק י"ב:

ייעוד לאומי - "ואברהם היה יהיה לגוי עצום ורב".

ייעוד אוניברסלי - להביא ברכה לכל אומות העולם - "ונברכו בו כל גויי הארץ".

מהי הברכה, וכיצד היא תבוא לידי ביטוי?

הברכה תתבטא בכך שאברהם יצווה ויחנך את צאצאיו לדורותיהם להיות רודפי צדק, ולהיאבק עליו. אם יעשה זאת אברהם, ה' יממש את הברכות שהבטיח לו ("למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו").

פס' כ' – כ"א: ה' יורד אל סדום ועמורה

ה' שומע את זעקות העשוקים והסובלים בסדום, ומחליט לרדת לסדום ולבדוק "הנצעקה" - האם הזעקות העולות מסדום הן מוצדקות? האם המצב בסדום הוא חמור וקשה כמו הצעקות העולות משם?

קושי תיאולוגי - מדוע צריך ה' לרדת לסדום ולחקור את הנעשה בה? האם אינו יודע ורואה הכול? קושי זה מזכיר את הקושי בירידת ה' לבבל (בראשית י"א פס' א - ט) לראות מקרוב את בניית העיר והמגדל.

רש"י פירש: "לימד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה"

לדעת רש"י, הירידה של ה' לסדום לא נועדה לענות על צורך של ה', אלא ללמד לקח חינוכי את שופטי ישראל: שאין לפסוק דיני נפשות (ענייני חיים ומוות), אלא על ידי חקירה יסודית ובדיקה מקרוב של המקרה.

הביטוי "הנצעקה" משמש בימינו במשמעות "האמנם הדברים כה חמורים?", "האם המצב הוא אכן כה קשה?"

פס' כ"ב: "ויפנו משם האנשים וילכו סדומה, ואברהם עודנו עמד לפני ה'"

תופעה ספרותית - "תיקון סופרים" - תיקון שהכניסו חז"ל בטקסט המקראי, **לאחר** שהמקרא כבר התקדש, ונאסר להכניס בו שינויים. הסיבה לתיקונים - הכתוב פוגע בכבודו של האל.

בפס' כ"ב נאמר שאברהם עדיין עומד וממתין לה'. אמירה זו אינה הגיונית, מכיוון שהסיפור נפתח בכך שה' נגלה אל אברהם. כאשר אברהם הבחין בשלושה אנשים, הוא עזב את ה', ורץ לקבל את פני האנשים. ה', הוא זה שנשאר בינתיים להמתין לאברהם, בזמן שאברהם דאג לאורחיו.

מדוע, אם כך, כתוב שאברהם הוא זה שהמתין לה'? מכיוון שבראייה דתית, לא יאה שה' ימתין לבן אדם עד שהאדם יסיים לעסוק בענייניו. אם כבר, האדם הוא זה שאמור להמתין לאל.

פס' כ"ג – ל"ג: אברהם נלחם על הצדק

באילו **אמצעים ספרותיים** משתמש אברהם במשא ומתן עם ה'?

- "האף תספה צדיק עם רשע"? האם תהרוג צדיק עם רשע?
- "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"? השופט העליון של העולם כולו לא יעשה משפט צדק?

2. שימוש בסגנונות דיבור שונים:

- סגנון תקיף: "חלילה לך!!! השופט כל הארץ לא יעשה משפט???"
- סגנון מתחנן ומפייס:
 - "הנה נא הוואלתי לדבר ואנכי עפר ואפר" - אברהם מבקש לדבר עם ה', למרות שהוא, אברהם, רק "עפר ואפר", יצור נחות ופשוט לעומת האל הגדול...
 - "ויאמר: אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם" - אברהם רוצה לומר עוד משהו, ומבקש מה' שלא יכעס עליו.

3. שימוש במילים מעולם המשפט: "צדיק", "רשע", "שופט", "משפט".

4. פירוט ואריכות המו"מ בין אברהם וה' - בניגוד לסיפור המקראי הקצר והתמציתי מטבעו, דברי אברהם מובאים באריכות ובפירוט רב. האריכות והפירוט מדגישים את מאמציו של אברהם להילחם על צדק לסדום ועמורה.

הגמול בדברי אברהם

- גמול אישי – כל אדם מקבל גמול בהתאם לטיב מעשיו: שכר לצדיק ועונש לרשע.
- גמול קיבוצי – כל הקבוצה מקבלת את אותו גמול, ללא הבחנה.

אברהם מבין מדברי ה', שהוא מתכנן להעניש את תושבי סדום ועמורה בגמול קיבוצי ולהשמיד כליל את הערים הללו על יושביהן. אברהם מתקומם ודורש מה' משפט צדק: צדק מבחינתו של אברהם הוא שהצדיקים לא ייענשו יחד עם הרשעים. משום כך, אברהם מפציר בה', שאם בכוונתו לנקוט בגמול קיבוצי - שיהיה זה גמול קיבוצי לטובה - אברהם מוכן לוותר על הענשת הרשעים, לסלוח לסדום ולעמורה, ובלבד שהצדיקים שבהן לא ייענשו.

בראשית כ"א

פס' א' – ז': הולדת יצחק

לפי המסופר ה' מלא את הבטחתו לאברהם ושרה. שרה הרתה וילדה לאברהם את יצחק. יצחק נימול בגיל שמונה ימים, ואברהם כבר בן מאה שנה.

פס' ח' – כ"א: גירוש הגר וישמעאל

יצחק הגיע לגיל שבו נגמלים מהנקה, ולרגל גמילתו נערך משתה. בזמן המשתה שרה ראתה את ישמעאל, נער מתבגר, מְצַחֵק. יש המפרשים כי ישמעאל צחק, לעג, בז וזלזל באירוע ובמשפחת אברהם. יש המצביעים על כך שלפועל **לְצַחֵק** יש משמעות מינית, ומפרשים שישמעאל הפגין התנהגות מינית לא ראויה בזמן האירוע.

שרה כעסה מאוד על ישמעאל והתנהגותו ואמרה לאברהם: **"גֵרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת, וְאֶת-בְּנָהּ: כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן-הָאִמָּה הַזֹּאת, עִם-בְּנֵי עַם-יִצְחָק"** (פס' י') רבקה דורשת את גירושם של הגר וישמעאל, ואת נישולו של ישמעאל מירושת אברהם.

תגובתו של אברהם: **"וַיֹּרֶעַ הַדָּבָר מְאֹד, בְּעֵינָי אֲבִרָהִם, עַל, אֹדֶת בְּנוֹ"** (פס' י"א) – לאברהם מאוד קשה עם הסיטואציה. ניתן ללמוד על הקושי של אברהם מכך ש:

- נאמר שישמעאל הוא **"בנו"**, ושרע בעיניו של אברהם הרעיון לגרש אותו.
- אברהם אינו מזדרז עם הגירוש. ה' אמר לאברהם שלא ירגיש רע עם בקשתה של שרה, ושיעשה כדבריה. לדברי ה', יצחק נועד להיות הממשיך והיורש של אברהם. ה' מנחם את אברהם בכך שגם את ישמעאל הוא יהפוך לעם גדול. רק לאחר דברי ה', אברהם משלח את הגר וישמעאל.

המילה "בן" היא מילה מנחה, המלמדת על יחסן של הדמויות אל הבנים:

שרה מכנה את ישמעאל **"בן-הגר המצרית"**, ו- **"בן-האמה הזאת"**. היא לא מכירה בו כבנה, למרות שלפני הולדת יצחק היא תכננה לאמץ אותו.

את יצחק שרה מכנה **"בני"**, להבדיל מישמעאל שאינו הבן שלה.

אברהם מכנה גם את ישמעאל **"בנו"**, גם כי הוא בנו הביולוגי, וגם כי הוא הספיק לפתח כלפיו רגשות אבהיים.

סיפוט ערכי להתנהגותם של שרה ואברהם

יש המותחים ביקורת על דרישתה של שרה ורואים בה יחס לא אנושי להגר וישמעאל. יש המגנים על דרישתה של שרה, ומצדיקים אותה בכך ששרה רצתה לסלק מבית אברהם את השפעתם ותרבותם השלילית של הגר וישמעאל.

פס' י"ד – כ': הצלתם של הגר וישמעאל

אברהם השכים בבוקר, נתן להגר וישמעאל לחם ומים, ושילח אותם לחופשי. הגר תעתה בדרך במדבר באר שבע, ונגמרו לה המים. היא הניחה את ישמעאל מתחת לשיח, והתרחקה ממנו, מרחק של יריית חץ מקשת. היא לא רצתה לראות כיצד הוא מת מרעב וצמא. היא התיישבה ובכתה. מלאך ה' קרא אל הגר, עודד אותה לקום ולאחוז בידו של ישמעאל, והבטיח לה שיהפוך אותו לעם גדול. ה' פקח את עיניה של הגר, והיא ראתה באר מים. ישמעאל גדל, הפך ליורה בקשת, חי במדבר פארן, והגר לקחה עבורו אישה מארץ מצרים.

פסוקים כ"ב-ל"ד: הברית בין אברהם לאבימלך מלך גרר

לפי הסיפור, אבימלך, מלך העיר הפלשתית "גרר", יחד עם שר צבאו – פיכל, ביקש לכוות ברית עם אברהם, בנימוק שה' עם אברהם. אבימלך ביקש מאברהם שלא ישקר לו, ולא יפר את הברית אתו. אברהם הסכים, אבל התלונן בפני אבימלך על כך שעבדי אבימלך גזלו באר ששייכת לאברהם. אבימלך התנצל ואמר שהוא לא ידע זאת, שאברהם מעולם לא סיפר לו על כך, ושרק עכשיו שמע על כך. אבימלך ואברהם כרתו ביניהם ברית.

מדרש שם העיר "באר שבע":

על פי פס' לא: "על-כן, קרא למקום ההוא--באר שבע: כי שם נשבעו, שניהם" אבימלך ואברהם כרתו ברית ונשבעו. על שם השבועה שנשבעו נקרא המקום "באר שבע".

פס' ל"ג: נטיעת האשל

מסופר בפס' לג שאברהם נטע עץ אשל וקרא שם בשם ה'. נטיעת העץ בבאר שבע, ושיוך הבאר לאברהם, מלמדים על תוקף חוקי להיאחזותו של אברהם בבאר שבע.

בראשית כ"ב

פס' א': בתחילת הסיפור נאמר: "... וְהָאֱלֹהִים, נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם".

שאלה: לשם מה ניסה ה' את אברהם? האם ה' אינו יודע הכול? לשם מה דרוש ניסיון?

תשובה: על פי פירוש, הניסיון איננו בשביל ה' מאחר וה' יודע הכול, ואינו צריך לבדוק על מנת לדעת.

מטרות הניסיון הן:

- 1) **למען הדורות הבאים** - הניסיון יהפוך את אברהם לדמות מופת ומודל לחיקוי.
- 2) **למען אברהם עצמו:** הניסיון יחזק אותו, ויוציא ממנו את תכונותיו הנעלות. תכונות שהיו חיוביות בו ייצאו לאור, ואברהם יממש אותן במעשיו.

כך למשל פירש רמב"ן: "...ענין הניסיון הוא לדעתי, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו. אם ירצה – יעשה. ואם לא ירצה - לא יעשה. יקרא "ניסיון" מצד המנוסה, אבל המנסה, יתברך, יצוה בו, להוציא הדבר מן הכח אל הפועל. להיות לו שכר מעשה טוב, לא שכר לב טוב..."

הסבר לפירוש:

לדעת רמב"ן, הניסיון מבטא את רעיון הבחירה החופשית של האדם – "רשות מוחלטת בידו". אם האדם ירצה לעשות דבר מה, הוא יעשה אותו. אם לא ירצה – לא יעשה. מצב יכול להיחשב כ-"ניסיון" רק מצידו של האדם שמנסים אותו. (במקרה שלנו – אברהם עומד לניסיון, והניסיון הוא רק בשביל אברהם). המנסה, כלומר – ה', אינו זקוק לניסיון! ה' העמיד את אברהם בניסיון, כי הניסיון יאפשר לאברהם להוציא את תכונותיו הטובות "מן הכוח אל הפועל". הניסיון יאפשר לאברהם לממש במעשיו את תכונותיו הנעלות. בנוסף, ה' רוצה לתת לאברהם שכר על מעשיו הטובים, ולא רק על הדברים הטובים שבתוך ליבו.

פס' ב': הציווי לאברהם מנוסח בצורה הדרגתית:

"קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק" – קח נא את הבן שלך, את הבן היחיד שלך, את הבן שאתה אוהב! את יצחק!

ההדרגתיות מדגישה עד כמה יקר יצחק לאברהם, ועד כמה קשה עומד להיות הניסיון.

הדרגתיות הופיעה גם בניסיון הראשון של אברהם בבראשית י"ב:

"... לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך..." (בראשית י"ב פס' א')

"... את-בנך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק, וְלֹךְ-לְךְ..." (בראשית כ"ב פס' ב')

הדמיון במבנה ההדרגתי, וחזרתו של הביטוי לך-לך בפרקים י"ב וכ"ב, מלמדים על פתיחה וסגירה של מעגל. פרק י"ב פותח מעגל של ניסיונות שונים שבהם הועמד אברהם. בפרק כ"ב המעגל נסגר עם הניסיון האחרון שבו ה' העמיד את אברהם.

פס' ג': הפסוק מלמד במספר דרכים על **סערת הרגשות** שחוזה אברהם:

- 1) הפועל **"וישכם"**:
 - אברהם קם מוקדם בבוקר, רמז לכך שלא הצליח לישון כראוי, והיה בלחץ כל הלילה.
 - ייתכן והביטוי מעיד על חריצותו המיוחדת של אברהם, ועל כך שהוא רצה כבר לסיים את המשימה.
 - ייתכן ואברהם קם מוקדם כי הוא רצה להסתיר משרה אשתו את עניין העקידה...
- 2) **ריבוי פעלים**: **"וישכם", "ויחבש", "ויקח", "ויבקע", "ויקם", "וילך"** מלמד על פעלתנות רבה.
 - ייתכן שאברהם מבטא בהתנהגותו הפעלתנית את סערת הנפש שבתוכו.

- 3) אברהם עשה פעולות שעבדיו היו אמורים לעשות.

פירוש רש"י: "ויחבש- הוא בעצמו. ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאבה מקלקלת השורה"

לפי רש"י, אברהם בעצמו חבש (הכין לדרך) את חמורו, ולא ציווה על אחד מעבדיו שיעשה זאת. מדוע? מכיוון שאהבתו הרבה של אברהם ליצחק, וסערת הרגשות שבו, גרמו לאברהם לחרוג מהשגרה ("שורה" = שגרה).

פס' ה': "ויאמר אברהם אל-נעריו, שבו-לכם פה עם-החמור, ואני והנער, נלכה עד-כה; ונשתחוה, ונשוגה אליכם" – אברהם הסתיר מעבדיו את תוכניתו להקריב את יצחק. הוא אמר להם לשבת ולחכות. לדבריו, הוא ויצחק ילכו, ישתחוו ויחזרו...

הביטוי "וילכו שניהם, יחדו" (פס' ו', ח')

הביטוי מופיע לפני הדו-שיח בין יצחק ואברהם וגם אחריו. לפני הדו - שיח הביטוי מבטא **הליכה פיזית** – אברהם ויצחק **הולכים ברגל** יחדיו. לאחר הדו – שיח, יצחק כנראה הבין שהוא הקרבן. המשך ההליכה של אברהם ויצחק יחדיו מבטאת **הליכה רוחנית**, הכוללת גם את **ההסכמה** של יצחק להקרבתו. יצחק המשיך ללכת עם אברהם למרות שהוא יודע שאברהם הולך לשחוט אותו.

המילה "הנני"

המילה הזאת מופיעה שלוש פעמים בסיפור:

- **בפסוקים א', י"א**: אברהם מראה נכונות מקסימאלית לקיים את צו ה': **"הנה אני! אני איתך בכל מאודי ומתחייב למלא כל דרישה!"**
- **בפסוק ז'**: אברהם עונה לבן שלו יצחק **"הנני"** ומוכיח את אהבתו לבנו.

קושי תיאולוגי בפס' י"ב:

"וַיֹּאמֶר, אֶל-תְּשַׁלַּח קֶדֶד אֶל-הַנָּעַר, וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לּוֹ, מֵאוֹמָה: **כִּי עֵתָה יִדְעָתִי**, כִּי-יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה, וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶד אֶת-יְחִידָד, מִמֶּנִּי".

הקושי התיאולוגי: מדוע ה' שידוע הכול אומר **שרק עכשיו הוא יודע** שאברהם הוא ירא אלוקים?

יש המפרשים שכוונת ה' היא לומר "**עֵתָה יִדְעָתִי**" – עכשיו עשיתי שכל ישראל בעתיד, וכל העמים כולם ידעו עד כמה גדולים היו אמונתו וציינותו של אברהם. כך יהפוך ה' את אברהם לסמל, למודל לחיקוי לכל ישראל.

כך פירש רש"י: "**מעֵתָה יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב לִשְׁטָן וְלֹאוֹמוֹת, הַתִּמְהִיִּם מָה הִיא חִיבַתִּי אֲצִלְךָ. יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה, עֹכְשֵׁי שְׂרֹאִים כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה**" – לדברי רש"י, ה' אמר שמעכשיו יש לו תשובה לשטן, ולאומוות העולם, ששואלים מדוע אני אוהב את אברהם. יש לו תשובה – עכשיו כולם רואים שאברהם יראה אלוהים.

פס' י"ג: הקרבת האיל כביטוי לשלילת הקרבת אדם

"וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת-עֵינָיו, וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל, אַחֵר, נִצָּחַז בְּסִבָּד בְּקֶרְנָיו; וַיִּלָּד אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל, וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בָּנוֹ":

אברהם הקריב קרבן בהמה במקום קרבן אדם. אחד המסרים החשובים של הסיפור הוא שה' **אינו** מעוניין בקרבן אדם! פרק זה מלמד אותנו על **הערך העליון של חיי אדם**.

מנהג תקיעה בשופר העשוי מקרן של איל

בראש השנה נהוג לתקוע בשופר העשוי מקרן של איל.

נאמר בגמרא:

"אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" (ראש השנה, טז ע"א).

הסבר לגמרא:

אמר ר' אבהו: מדוע תוקעים בשופר העשוי מקרן של איל? אמר הקדוש ברוך הוא: התקיעה בקרן האיל בראש השנה מזכירה לי את עקידת יצחק. אני מחשיב לכם, עם ישראל, כאילו אתם בעצמכם מוכנים להיעקד כמו יצחק לפניי.

יש המפרשים כי באמצעות התקיעה בשופר אנו מזכירים לה' את אמונתו ומסירותו של אברהם, ומבקשים מה' כי **בזכותו של אברהם** ינהג בנו במידת הרחמים.

מדרש שם בפס' י"ד: "וַיִּקְרָא אֲבֹרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא, ה' יִרְאֶה, אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם, בָּהֶר ה' יִרְאֶה"

בעתיד, בהר המוריה, יהיה משכן ה' שבו הוא ייראה לבחיריו.

פסוקים ט"ו-י"ט: אברהם שוב זוכה להבטחות, הפעם עם חיזוקים (שבועת ה'): "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם-ה'"

בראשית כ"ג

הפרק מספר כיצד רכש אברהם את מערת המכפלה, כדי שתשמש כאחוזת קבר למשפחתו.

סמיכות פרשיות

סמיכות פרשיות היא עקרון פרשני בפרשנות המקרא. העיקרון הזה אומר ששני עניינים המופיעים בסמיכות (= צמודים זה לזה), קשורים ומלמדים זה על זה.

חז"ל שמו לב לכך שהסיפור על מות שרה וקבורתה במערת המכפלה מופיע מיד לאחר סיפור עקידת יצחק. כלומר ישנה סמיכות (צמידות) בין שני הסיפורים הללו. מכאן הסיקו חז"ל שמותה של שרה קשור לסיפור העקידה. לדעת חז"ל, העקידה גרמה לשרה זעזוע כה עמוק, שהביא למותה.

פס' ג' – ט': המשא ומתן בין אברהם לבין בני חת - כבוד וחשדנות

במשא ומתן יש גילויי כבוד:

- בני חת מכנים את אברהם בכינוי כבוד: "נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכָנוּ" (פס' ו')
- אברהם מצידו משתחוה לאות כבוד לפני בני חת (פס' ז')

למרות הכבוד, ניכרת גם חשדנות בין אברהם לבין בני חת:

כאשר ביקש אברהם מן החיתים, בעלי הקרקע, לרכוש אחוזת קבר, הם סרבו בהתחלה למכור לו את השטח. החיתים חשדו באברהם. מדוע? אברהם העיד על עצמו שהוא "גר ותושב". "גר ותושב" הוא מעמד משפטי של אדם נוכרי שבא להתיישב במקום חדש. אין לו אדמה או זכויות כמו שיש לתושבי המקום. אברהם רצה לקנות אדמה על מנת לשנות את מעמדו כגר ותושב. המקומיים סירבו בהתחלה למכור קרקע לאברהם כדי למנוע ממנו להפוך לתושב בעל זכויות. ייתכן וחשדו במניעיו של אברהם. הם הציעו לו לקבור את מתיו אצלם, היכן ובכל מקום שירצה. אברהם חשד בהצעתם הנדיבה, וביקש בכל זאת לקנות את מערת המכפלה מאת בעליה – עפרון בן צוחר.

בפס' ח' מבקש אברהם מבני חת: "וּפָגְעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר" – אברהם מבקש: "פגעו לי" = תפגישו אותי עם עפרון בן צוחר. לא להתבלבל: אברהם אינו מעוניין לפגוע בעפרון...

פס' י' – כ': אברהם קונה את מערת המכפלה

בשער העיר, לעיני כל האנשים, קנה אברהם את מערת המכפלה בכסף מלא, בסכום גבוה של 400 "שקל כסף" – ארבע מאות יחידות של כסף, שנשקלו וערכו נמדדו.

הסיפור מדגיש שאברהם הוא הבעלים החוקי של הקרקע שאותה הוא רכש בחברון באופן חוקי ובכסף מלא.

סיפור הקנייה מכיל מרכיבים משותפים לתעודות מכר מהמזרח הקדום:

- שם המוכר ושם הקונה, תיאור הנכס, המחיר והעדים לעסקה.

בראשית כ"ד

פס' א'-ט': אברהם שולח את עבדו לחרון, להביא אישה ליצחק

אברהם כבר זקן מאוד ועשיר מאוד בכסף וברכוש - "וה' ברך את אברהם בכל" (פס' א'). אברהם קרא לעבדו הבכיר, העבד שניהל את כל ביתו וכל אשר לו, וציווה עליו לצאת למסע לחרון, על מנת להביא **משם** אישה ליצחק בנו.

אברהם **השביע** את עבדו, ואסר עליו שני דברים:

- אסר על עבדו להשיא ליצחק אישה מבנות כנען, אלא אך ורק מארץ מוצאו. בספר בראשית משתקף יחס שלילי לעמי כנען, לתרבותם ולמנהגיהם.
- אסר על עבדו להוציא את יצחק מהארץ, מכיוון שה' הבטיח לאברהם ולזרעו את ארץ כנען - "ה' אלהי השמים ... ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת" (פס' ז')

במידה ואישה מארץ מוצאו של אברהם לא תסכים לבוא לכנען ולהינשא ליצחק – העבד "נקי", כלומר, פטור משבועתו לאברהם. לצורך השבועה, העבד שם את ידו תחת ירך אברהם ונשבע לו שימלא את הוראותיו.

פס' י'-כ"ז': המפגש בין העבד לרבקה ליד הבאר

פס' י' – י"ד': המבחן שהציע עבד אברהם

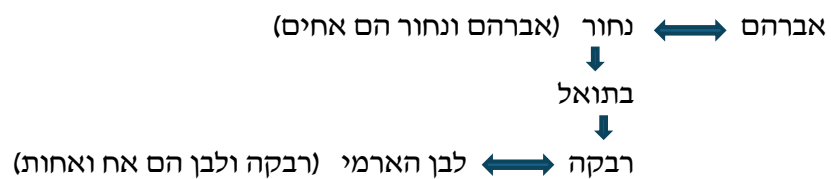
העבד יצא לחרון, עם עשרה גמלים עמוסים ברכוש ומתנות רבות מאברהם למשפחת הכלה העתידית - "כל טוב אדניו" (פס' י'). בדרכו לחרון התפלל העבד לה', וביקש ממנו אות, סימן כלשהו, שבאמצעותו יזהה את הכלה שה' מייעד ליצחק. העבד הציע מעין מבחן: הוא יחכה ליד הבאר, עד שתבואנה נערות לשאוב מים. הוא יבקש מנערה שתשקה אותו מים מכדה. הנערה שתשקה אותו, ותציע לשאוב מים ולהשקות גם את גמליו, היא הנערה שה' מייעד ליצחק: "והיה הנער אשר אמר אליה: הטי נא כדך ואשתה, ואמרה: שתה, וגם גמליך אשקה" (פס' י"ד).

פס' ט"ו – כ"א': העבד ורבקה ליד הבאר

בעוד העבד מתפלל לה' הגיעה רבקה אל הבאר. העבד ביקש ממנה לשתות, ורבקה השקתה את העבד, ומיוזמתה שאבה מים והשקה גם את גמליו.

התיאור של רבקה:

- תיאור ישיר: "טבת מראה מאד, בתולה ואיש לא ידעה" (פס' ט"ז).
 - תיאור עקיף – באמצעות התנהגותה – טובת לב, נדיבה, חרוצה ופעלתנית – בטוב ליבה היא השקתה את העבד, והציעה להשקות גם את גמליו. בחריצותה היא מיהרה והשקתה גם את עשרת גמליו של העבד. הפעלים "ותרץ עוד", "ותמהר", "ותשאב" מלמדים על פעלתנותה וחריצותה.
- העבד התרשם והתלהב מרבקה ומהתנהגותה, והעניק לה נזם זהב וצמיד זהב. הוא שאל אותה לזהותה, ושמע שהיא ממשפחתו של אברהם:

פס' כ"ח – ס': העבד בבית משפחתה של רבקה

רבקה רצה לספר למשפחתה על המפגש עם העבד. לבן, אחיה, ראה את צמיד הזהב שעל ידיה, ומיהר להזמין את העבד לביתם ולדאוג לכל צרכיו. העבד סירב לאכול לפני שיספר למשפחת רבקה על מסעו, ועל מטרת המסע. העבד סיפר את סיפורו באריכות רבה. לעתים הוא טשטש פרטים שסופרו לנו לפני כן בפרק, ולעתים הוא הדגיש פרטים מסוימים בדבריו.

הפרטים המטושטשים בסיפור העבד:

- **אברהם מאמין בה'.**
אברהם השביע את העבד לפני יציאתו למסע "בה' אלהי השמים ואלהי הארץ" (פס' ג').
העבד סיפר למשפחת רבקה על שבועת אברהם "וישבעני אדני", מבלי להזכיר את ה' (פס' ל"ז).
הסיבה להבדל – במשפחת רבקה עובדים אלילים. העבד רצה להדגיש את **הדומה**, ואת הקרבה בין אברהם למשפחתו בחרן, ולכן הוא טשטש את הבדלי האמונה הדתית ביניהם.
- **תכונותיה הטובות של רבקה**
בפס' י"ח-כ' מתוארים נדיבותה וחריצותה הרבה של רבקה, הממהרת ומשקה את העבד וגמליו. בשיחה עם משפחת רבקה העבד נמנע מלשבח את רבקה יתר על המידה.
הסיבה להבדל – ככל שהעבד ישבח יותר את רבקה, כך משפחתה תרצה להעלות את המחיר (מוהר) שהעבד יצטרך לשלם עבורה.

הפרטים המודגשים בסיפור העבד :

• **עושרו של אברהם**

בפס' א' נאמר באופן כללי ש"ה' ברך את אברהם בכל", כלומר שאברהם עשיר. בשיחה עם משפחת רבקה (פס' ל"ה-ל"ו) העבד פירט את עושרו של אברהם, וגם ציין שיצחק הוא היורש של כל העושר הזה. הסיבה להדגשה – להרשים את משפחת רבקה בכל העושר שמצפה לרבקה, ובכך להגביר את הרצון להשיא אותה ליצחק.

• **הקשר המשפחתי בין משפחת אברהם למשפחת רבקה**

בפס' ד' אברהם ביקש מעבדו אישה מארצו וממולדתו. בפסוקים ל"ח, מ', אמר העבד שאברהם ביקש אישה מבית אביו, ממשפחתו. הסיבה להדגשה – העבד ניסה לגרום למשפחת רבקה להרגיש "נבחרים" ומיוחדים. כמו כן, ניסה העבד להרגיע את משפחת רבקה, להעביר מסר - שהם אינם שולחים את בתם אל זרים גמורים, אלא אל מקום בטוח – אל בני משפחה.

• **נישואי רבקה ויצחק הם רצון האל (פס' מ', מ"ב, מ"ח)**

הסיבה להדגשה - אמנם יש הבדלי אמונה בין משפחת רבקה לאברהם, אבל שני הצדדים מאמינים באל (כלשהו). המחשבה שנישואי רבקה ויצחק מבורכים על ידי אלוהות כלשהי, מגבירה את המוטיבציה לנישואין הללו.

הסיפור המקראי בדרך כלל קצר, ואינו מאריך בפרטים. העבד האריך בדבריו, תוך כדי הדגשות שונות בדבריו. **האריכות וההדגשות בדברי העבד מצביעים על חוכמתו ויעילותו בביצוע משימתו**. חז"ל אמרו בשבחו של העבד: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בניס" – מה שאמר עבד אברהם יותר יפה מתורתם של בניו. לדעת חז"ל, העבד הוא אליעזר, העבד שנזכר בבראשית ט"ו בתור העבד שירש את אברהם, אם לאברהם לא יולד יורש.

"סצנת דפוס" של סיפורי אירוסין במקרא

"סצנת דפוס" = תבנית קבועה. סיפורי אירוסין בתקופת המקרא נכתבו בתבנית קבועה :

- איש יצא אל ארץ זרה.
- האיש פגש אישה ליד באר.
- הנערה רצה לספר למשפחתה על המפגש.
- משפחת האישה ערכה סעודה לכבוד האיש הזר.
- משפחת האישה הסכימה לנישואין.

מה מלמד סיפור האירוסין על יצחק ורבקה?

יצחק - מתגלה כדמות פאסיבית למדי. הוא אינו נוטל שום חלק באירוסיו.

רבקה - מתגלה כדמות פעלתנית ודעתנית (בעלת דעה ורצון משל עצמה) - היא מגלה חריצות ופעלתנות ליד הבאר, כאשר היא משקה את העבד מכדה, ומתנדבת לשאוב מים ולהשקות את כל גמליו של העבד. בנוסף, בניגוד למקובל באותה תקופה, משפחתה של רבקה מתחשבת ברצונה ובדעתה, ושואלת אותה האם היא בכלל מסכימה ללכת עם עבד אברהם ולהינשא ליצחק.

הפאסיביות של יצחק לעומת הפעלתנות והדעתנות של רבקה יתגלו גם בהמשך קורותיהם.

המפגש בין יצחק ורבקה בכנען (פס' ס"א-ס"ז)

יצחק, איש השדה, טייל לעת ערב בשדה. רבקה ראתה אותו מרחוק, ושאלה את עבד אברהם מיהו האיש. כאשר העבד ענה לה כי מדובר ביצחק, בנו של אברהם, רבקה ירדה מעל הגמל, וכסתה את פניה בצעיף. (מכאן יתפתח בעתיד המנהג של כיסוי הכלה בהינומה בחתונה). יצחק הביא את רבקה לאוהל שהיה שייך בעבר לאימו. מסופר כי יצחק אהב את רבקה (האהבה הראשונה שזכרת בתנ"ך), והוא התנחם בזכותה על מות שרה אימו.

סיפורי יעקב

בראשית כ"ז

יצחק כבר זקן ועוור. הוא רצה לברך את **עשו** בכורו לפני שימות. יצחק ביקש **מעשו** לצוד ציד, ולהכין לו מטעמים. לאחר שיצחק יאכל הוא יברך אותו. רבקה שמעה את דברי יצחק, וזממה מזימה: היא תכננה לרמות את יצחק, ולהעביר **ליעקב** את ברכת הבכורה. היא ביקשה **מיעקב** להביא שני גדיי עיזים, כדי להכין מהם מטעמים. **יעקב יתחפש לאחיו עשו**, יביא ליצחק את המטעמים, ו**יקבל במרמה** מיצחק את הברכה.

השימוש בכינויים בסיפור

המספר מרבה להשתמש בכינויים "אבי", "אם", "בן", "אח", על מנת להדגיש שכל האירועים בסיפור המרמה, ההתחזות והשקרים, הכול קורה **במסגרת המשפחה!**

השימוש בחושים בסיפור

רבקה ויעקב הטעו את חושיו של יצחק:

- **חוש הראיה**: רבקה ויעקב נצלו את העובדה שיצחק זקן ועוור, ולא יכול לראות בבירור מי עומד לפניו עם המטעמים: **"וַיְהִי כִּי-זָקֵן יִצְחָק, וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאֹת"** (פס' א').
- **חוש הטעם**: רבקה הכינה ליצחק את המטעמים שיצחק ביקש **מעשו** - **"וַאֲעֻשָׂה אֲתָם מִטַּעֲמִים לְאָבִידָךְ, כַּאֲשֶׁר אָהַב"** (פס' ט'). כך יחשוב יצחק שעשו עומד לפניו.
- **חוש המישוש**: יעקב פחד שיצחק ימשש אותו, ויגלה שמדובר ביעקב. יעקב היה בעל עור חלק, לעומת עשו שהיה איש שעיר מאוד: **"הֵן עֹשֹׂו אָחִי אִישׁ שְׂעִר, וְאָנֹכִי אִישׁ חֶלֶק. יב אולי יִמְשְׁנִי אָבִי"** (פס' י"א-י"ב).

רבקה מצאה פתרון: היא הניחה על ידיו של יעקב ועל צווארו עורות של גדי עיזים. כאשר יצחק מישש את יעקב, הוא חשב שאלה ידיו השעירות של עשו: **"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב, גִּשָּׁה-נָא וְאִמְשֹׁךְ בְּנִי: הֲאֵתָה זֶה בְּנִי עֹשֹׂו, אִם-לֹא. כִּב וַיִּגֹּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו, וַיִּמָּשֶׁהוּ** ... **כַּג וְלֹא הִפְרִיז--כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֹשֹׂו אָחִיו, שְׂעִרִת; וַיִּבְרַכְהוּ"** (פס' כ"א-כ"ג).

- **חוש הריח** : יצחק הריח את בגדי עשו שהולבשו על יעקב. משום כך, הוא חשב שעשו עומד לפניו : "וַיִּגַּשׁ, וַיִּשָּׁק-לוֹ, וַיֹּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו, וַיְבָרְכֵהוּ ; וַיֹּאמֶר, רָאֵה רֵיחַ בְּנִי, כְּרִיחַ שְׂדֵה, אֲשֶׁר בָּרַכְךָ ה' (פס' כ"ז).

חוש השמיעה : חוש השמיעה **לא הטעה** את יצחק. יצחק עדיין שמע היטב, וזיהה את הקול של יעקב. אבל, חוש המישוש בלבב אותו. מצד אחד, יצחק זיהה את קולו של יעקב. אבל מצד שני, הוא מישש את ידי יעקב, הרגיש את עורות גדי העיזים שהיו מונחות על ידיו, וחשב שאלה ידיו של עשו.

"וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו, וַיִּמָּשְׁהוּ ; וַיֹּאמֶר, הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב, וְהִנֵּדִים, יְדֵי עֲשָׂו" (פס' כ"ב).

פס' כ"ז-כ"ט : ברכת יצחק ליעקב

בתחום הכלכלי : שפע חקלאי : "וַיִּתֶּן-לָּהּ, הָאֱלֹהִים, מְטֵל הַשָּׁמַיִם, וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ--וַרְבֵּ דָגָן, וְתִירָשׁ". (פס' כ"ח)

בתחום המדיני : שלטון על עמים אחרים ושלטון על אחיו : "וַיַּעֲבֹדֶךָ עַמִּים, וַיִּשְׁתַּחֲוּ (וַיִּשְׁתַּחֲוּ) לָּךְ לְאֵמִים--הֵנָּה גְבִיר לְאַחֶיךָ, וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָּךְ בְּנֵי אֲמָדָּ". (פס' כ"ט)

בתחום החברתי : מי שיברך את יעקב יהיה מבורך, ומי שיקלל אותו יהיה מקולל : "אֲרִיכָה אָרוּר, וּמִבְרָכָיִךְ בָּרוּךְ" (פס' כ"ט).

פס' ל"ו : עשו עושה "מדרש שם" לשמו של יעקב

לאחר גילוי התרמית, עשו עשה "מדרש שם" לשמו של יעקב :

"וַיֹּאמֶר הֲכִי קִרָּא שְׁמוּ יַעֲקֹב? וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם :

את בכרתי לקח

והנה עתה לקח ברכתי"

לאחר גילוי התרמית עשו שאל שאלה רטורית : האם סתם קוראים ליעקב "יעקב"?

לשורש עק"ב יש משמעות של **מרמה**. עשו התכוון **שיעקב רימה אותו פעמיים** :

פעם אחת, כאשר לקח ממנו את בכורתו (בראשית פרק כ"ה).

פעם שנייה - כאשר לקח את הברכה שהייתה מיועדת לו (לעשו).

פס' ל"ט-מ': ברכת יצחק לעשו

עשו התחנן ליצחק שיברך גם אותו ופרץ בבכי. יצחק ברך אותו בברכה הבאה:

בתחום הכלכלי: "הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמיים מעל" - ברכת פוריות לאדמה, ושפע חקלאי-כלכלי.

בתחום המדיני:

- **"ועל חרבך תחיה"** - ביטוי המשמש גם בלשון ימינו. לחיות על החרב פירושו לחיות במלחמות תמידיות עם הסובבים אותך.
- **"ואת אחיך תעבד"** – יצחק הודיע לעשו, שזרעו יהיה משועבד בעתיד לזרעו של יעקב.
- **"והיה כאשר תריד, ופרקת עולו מעל צוארך"** – יצחק מנחם את עשו בכך **שבעתיד צאצאי עשו יצליחו למרווד בצאצאי יעקב**, ולהשתחרר מהם. כלומר: השליטה שניתנה ליעקב על עשו לא תימשך לנצח. יש המפרשים את הפועל "תריד" במשמעות **"עזיבה"** – צאצאי עשו יאלצו לעזוב את ארץ כנען ולעבור לארץ אחרת, כי רק כך יצליחו להשתחרר משלטונם של צאצאי יעקב.

פס' מ"ב-מ"ו: רבקה שולחת את יעקב למשפחתה בחרן

רבקה שמעה שעשו רוצה להרוג את יעקב. עשו תכנן להרוג אותו לאחר שיצחק ימות, כנקמה על זה שגנב לו את הברכה. רבקה רצתה להציל את חייו של יעקב, על ידי שליחתו אל משפחתה בחרן.

רבקה הציגה ליצחק את עזיבת יעקב בנימוק הבא: היא אמרה ליצחק שהיא לא מוכנה שיעקב יתחתן עם אישה כנענית. היא רוצה לשלוח את יעקב למשפחתה בחרן, על מנת שיעקב יתחתן **שם** עם אישה מבנות משפחתה. יצחק הסכים לכך, ובירך את יעקב לפני צאתו לחרן.

רבקה התגלתה בסיפור **כדמות יוזמת ופעילה**: היא יזמה את העברת הברכה ליעקב, ארגנה את התרמית – הכינה מטעמים, הלבישה את יעקב בבגדי עשו, ולבסוף יזמה את עזיבתו של יעקב לחרן.

בראשית כ"ח

פסוקים א'-ה': שליחת יעקב אל פדן ארם

יצחק קרא ליעקב, ואסר עליו לשאת אישה מבנות כנען (לספר בראשית יש יחס שלילי אל עמי כנען). הוא שלח את יעקב אל פדן ארם, אל משפחת רבקה, לשאת שם אישה מבנות המשפחה. יצחק בירך את יעקב בשתי ברכות שבהן בורך גם אברהם: **ברכת פרייו**, וברכת **ירושת הארץ המובטחת**.

פסוקים ו'-ט': עשו נושא אישה נוספת

עשו ראה שאביו בירך את יעקב, ושלח אותו לשאת אישה מבנות המשפחה. כדי לרצות את אביו, עשו הלך ונשא אישה נוספת על נשיו, הפעם ממשפחת אברהם: את מחלת, בתו של ישמעאל בן אברהם.

פסוקים י'-טו: חלום יעקב

בדרכו, עצר יעקב לשנת לילה. בחלומו, הוא ראה סולם שניצב על הקרקע וראשו מגיע עד השמיים. מלאכי אלוהים עולים ויורדים בסולם, ובראש הסולם ניצב אלוהים. ה' בירך את יעקב בברכות שבהן בירך גם את אברהם:

- **ברכת ירושת הארץ** – **"והארץ אשר אתה שכב עליה, לך אתננה ולזרעך"** (פס' י"ג)
- **ברכת ריבוי הזרע** – **"והיה זרעך כעפר הארץ"** - זרעך יהיה כמו חול, שאי אפשר לספור אותו. (פס' י"ד)
- **"ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה"** – זרעו יתרבה ויתפשט לכל הכיוונים.
- **ברכה שבזכותו תתברך כל האנושות** – **"ונברכו בך כל משפחות האדמה"** – כל האנושות תתברך בזכותך. (פס' י"ד)
- בנוסף לברכות הנ"ל, הוסיף ה' ברכה אישית ליעקב – **הגנה בדרך**, והשבתו בחזרה לארץ: **"והנה אנכי עמך, ושמרתיך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת, כי לא אעזבך, עד אשר אם עשיתי את אשר דיברתי לך"** - ה' הבטיח ליעקב שיגן עליו בדרכו, וישמור עליו עד שובו חזרה לארצו. (פס' ט"ו)

פסוקים ט"ז – כ"ב: תגובותיו של יעקב לחלום

א. פס' ט"ז-י"ז: פליאה ותדהמה

טז וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב, מִשְׁנָתוֹ, וַיֹּאמֶר, אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה; וְאֲנֹכִי, לֹא יָדַעְתִּי. יז וַיֵּרָא, וַיֹּאמֶר, מֶה-נֹּרָא, הַמָּקוֹם הַזֶּה: אֵין זֶה, כִּי אִם-בֵּית אֱלֹהִים, וְזֶה, שַׁעַר הַשָּׁמַיִם.
יעקב התעורר ואמר ביראה שתי אמירות:

1. יש ה' **במקום הזה**, ואני לא ידעתי זאת! (פס' ט"ז)
2. המקום הזה מדהים! **זהו בית אלוהים וזה שער השמים!** (פס' י"ז)

שאלות/קשיים שמעוררים דברי יעקב

1. אם ה' הוא אל אוניברסלי, שנמצא ונוכח בעולם כולו, מדוע אמר יעקב שה' נמצא "במקום הזה"?

("במקום הזה" – היכן שיעקב חלם את חלומו).

פתרון אפשרי:

הפרשן ריש"ר פירש: "**אם כי כבודו מלא עולם, הרי יש מקומות שנבחרו בידי ה' לגילוי שכינתו**".

ריש"ר פירש שכבוד ה' ממלא את העולם כולו, אבל יש מקומות מיוחדים שבהם ה' בחר להתגלות. יעקב בסך הכול התכוון שהייתה התגלות אלוהית במקום שבו הוא חלם את החלום.

ריש"ר קשר את פירושו לכתוב בדברים י"ב פס' יא: "**והיה המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם לשכן שמו שם**". לדעת ריש"ר פסוק זה מראה שיש מקומות שבהם ה' מגלה נוכחות כלשהי שלו.

2. למה התכוון יעקב כשאמר על המקום שבו ישן שזה בית אלוהים ושער השמיים? מהו

"שער השמיים"? מה תפקידו?

פתרון אפשרי:

יש הרואים קשר בין סיפור מגדל בבל (בראשית י"א פס' א'-ט') לבין סיפור סולם יעקב: בסיפור בנייתו של מגדל בבל (בראשית י"א, פס' א'-ט'), בני האדם ביקשו לבנות מגדל שראשו בשמיים, כדי לעשות לעצמם שם (פסוק ד'), ולחצות את הגבול המפריד בין שמיים לארץ, ובין האדם לאלוהים.

סיפור המגדל בבראשית י"א יוצא נגד **אמונת הבבלים**, שהאמינו שבבל היא מקום החיבור בין שמיים לארץ, ו**שבבל** היא השער לשמיים.

יש הטוענים שחלום סולם יעקב בא לומר, שמקומו של "שער השמיים" אינו ב**בבל**, אלא **במקום שבו חלם יעקב את חלומו**. לימים, ייקרא המקום הזה "בית אל", ויוקם בו מקדש לה'.

ב. פס' י"ח-כ"ב: קידוש המקום ונדירת נדר

- יעקב לקח את האבן שהייתה מונחת תחת ראשו, עשה ממנה מצבה, ויצק עליה שמן – מעשים המבטאים את קידוש המקום.
- יעקב קרא למקום שבו חלם "בית אל". לפני כן נקרא המקום "לוז".
- יעקב נדר נדר (הבטחה): **אם** ה' יהיה עימו, ישמור עליו בדרכו, יתן לו לחם לאכול, ובגד ללבוש וישיב אותו בשלום לבית אביו – **אז**:
 - ה' יהיה לו לאלוהים.

- בית אל תהפוך יום אחד למקדש לה'.
- יעקב יתן מעשר לה' מכל רכושו.

קושי בדברי יעקב:

ה' הבטיח ליעקב בחלומו שישמור עליו וישיב אותו בחזרה לארצו. מדוע יעקב התנה תנאים לה' מדוע יעקב אמר שרק אם ה' ישמור עליו וכו', הוא יקבל אותו כאלוהיו, ויתן לו מעשר? האם יעקב פקפק בהבטחת ה'?

פירוש אפשרי :

יש שפירשו שיעקב לא פקפק בה', אלא בעצמו. הוא לא סמך על עצמו שיעבור את מסעו בשלום, ולכן דבריו הם אינם פקפוק בה', אלא בקשת עזרה.

משמעויות סמליות של החלום

יש פרשנים שהעניקו משמעויות סמליות לחלום. לדוגמה :

- החלום מסמל את ההיסטוריה של עם ישראל וארץ ישראל: ה' הניצב בראש הסולם הוא השולט בהיסטוריה. המלאכים העולים מסמלים מעצמות שיעלו וישלטו בארץ, והמלאכים היורדים מסמלים את נפילתן של מעצמות אלה.
- הסולם מסמל את הגלות – דרך שבה הולך כעת יעקב, ודרך שבה ילך בעתיד גם עם ישראל. לכל אורך הגלות ה' ישמור על יעקב ועל עמו, עד שיום אחד הם ישובו לארצם.

בראשית כ"ט

פס' א' – ח': המפגש של יעקב עם רועי צאן על יד באר

המפגש הראשון של יעקב עם קרובי משפחת אימו התרחש ליד באר. יעקב הגיע אל באר בחרן, וראה רועי צאן נאספים לידה.

יעקב שאל את הרועים מאין הם. הם ענו לו שהם מחרן, ושהם מכירים את לבן, דודו. יעקב שאל את רועי הצאן מדוע הם נאספים ויושבים ליד הבאר, במקום להשקות את העדרים ולצאת למרעה. הרועים הסבירו לו, שעל פי הבאר מונחת אבן גדולה וכבדה. הם מחכים עד שייאספו כל רועי הצאן, על מנת שבכוחות משותפים הם יגללו את האבן מעל פי הבאר. לאחר השקיית הצאן הם יחזירו אותה יחד למקומה. בעודם מדברים, רחל, בתו של לבן, באה עם עדרי צאן.

באר - מקום מפגש חברתי באותם ימים. **המים בבאר** - רמז למפגש רומנטי ולאהבה.

האבן הגדולה על פי הבאר היא רמז לכך שהאהבה שתפתח על יד הבאר תהיה מלווה בקשיים ומכשולים.

פס' ט' – י"א: המפגש של יעקב עם רחל ומשפחתה

רחל בת לבן, אחיה של רבקה, הגיעה עם צאן אביה לבאר. יעקב הבחין ברחל והתאהב בה מיד. הוא גלל בכוחות עצמו את האבן הכבדה מעל פי הבאר, השקה את צאנה, ואז נשק לה ובכה מהתרגשות. יעקב סיפר לרחל מי הוא, ורחל רצה לספר ללבן אביה. לבן רץ לקראת יעקב, והזמין אותו אל ביתו.

פס' ט"ו – ל': נישואי יעקב ללאה ולרחל

פס' ט"ז-י"ז: תיאורן של רחל ולאה

"וללבן שתי בנות

שם הגדולה לאה

ושם הקטנה רחל

ועיני לאה רכות - ע"פ פירוש: עיניים חלשות או עצובות...

ורחל הייתה יפת תאר ויפת מראה - הכתוב מדגיש את יופייה החיצוני.

פס' י"ח – ט: ההסכם בין יעקב ללבן

יעקב התגורר אצל לבן במשך כחודש. לבן שאל את יעקב מהו השכר שהוא מבקש עבור עבודתו אצלו (מסתבר שיעקב כל הזמן הזה לא היה סתם "אורח" אצל לבן, אלא עבד עבורו). יעקב ביקש לשאת את רחל, בתו של לבן, בתמורה לשבע שנות עבודה אצל לבן. יעקב הדגיש בפני לבן בדיוק את מי הוא רוצה לשאת:

"אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה" (פס' י"ח) - לא סתם רחל, אלא רחל בתך, ולא סתם בתך, אלא בתך הקטנה. שלא יהיה מקום לטעות או לספק. בלשון ימינו מציין הביטוי **"ברחל בתך הקטנה"** ירידה לפרטי פרטים.

לבן ענה ליעקב בצורה עקיפה: **"טוב תתי אתה לך, מתתי אתה לאיש אחר. שבה עמדי"** (פס' י"ט). לבן ענה ליעקב שטוב לו לתת את רחל ליעקב מאשר לתת אותה לאיש אחר. אין פה התחייבות חד משמעית של לבן לתת את רחל ליעקב.

פס' כ"א – כ"ו: נישואי יעקב ללאה

מסופר בפס' כ' שיעקב עבד שבע שנים על מנת להינשא לרחל. הוא אהב אותה כל כך, עד שנדמה היה לו שחלפו שנים אחדות בלבד. בתום 7 שנים יעקב ניגש אל לבן ודרש ממנו לשאת את **רחל** כפי שסיכמו ביניהם. לבן ערך משתה לכבוד חתונתם, אולם בליל הכלולות הוא רימה את יעקב, ונתן לו בחושך את **לאה** בתו לאישה. יעקב גילה זאת רק למחרת בבוקר, ושאל את לבן בכעס מדוע הוא רימה אותו?

תשובת לבן: "לא יעשה כן במקומו, לתת הצעירה לפני הבכירה" (פס' כ"ו)

לבן ענה ליעקב, שאצלם בחרן, לא נהוג להשיא את הבת הצעירה לפני שמשאימים את הבת הבכורה. לבן מציג את עצמו כאדם שמקפיד על המוסכמות החברתיות, ולא מוכן שהבת הצעירה "תעקוף" את הבת הבכורה. (לו היה לבן אדם מוסרי וישר באמת, הוא היה אומר זאת ליעקב מלכתחילה, ולא מרמה אותו בליל כלולותיו).

פס' כ"ז - ל': נישואי יעקב לרחל

לבן הציע ליעקב הצעה: יעקב יקבל גם את רחל לאישה, אבל יצטרך לעבוד עוד 7 שנים עבור לבן. יעקב הסכים ונשא גם את רחל לאישה. לאחר מכן עבד עוד 7 שנים עבור לבן.

כל אחת מהנשים קיבלה מלבן שפחה:

לאה קיבלה את **זילפה**.

רחל קיבלה את **בלהה**.

יעקב נענש בסיפור זה בעונש "מידה כנגד מידה" על מעשיו בפרקים כ"ה, כ"ז :

פרקים כ"ה, כ"ז	פרק כ"ט
ניצול חולשה	יעקב חטא בכך שניצל את רעבונו של עשו, על מנת לשכנע אותו למכור לו את בכורתו. (פרק כ"ה)
ניצול חוסר היכולת לראות	יעקב חטא בכך שניצל את עיוורונו של יצחק, והתחזה לפניו לעשו. (פרק כ"ז)
מרמה בתוך המשפחה	יעקב רימה את יצחק אביו. (פרק כ"ז) יצחק אמר לעשו על יעקב : "בא אחיך במרמה" (כ"ז פס' ל"ה) יעקב חטא במרמה.
	אביהן של רחל ולאה רימה את יעקב. יעקב שאל את לבן : "ולמה רמיתני?" (פס' כ"ה) יעקב נענש במרמה.

פס' ל"א – ל"ג: הולדת בני לאה ומדרשי שמותיהם

מסופר בפס' ל' שרחל הייתה האישה האהובה על יעקב, ואילו לאה הייתה שנואה. דבר זה גרם למתח, לקנאה ולמאבקים בין שתי האחיות. כאן התערב ה' בנעשה, וגרם לכך שרחל תהיה עקרה, ואילו לאה תלד בנים ליעקב. מדרשי השם מצביעים על כמיהתה הרבה של לאה לאהבת יעקב, בעלה :

- **ראובן** - "כי ראה ה' בעניי, כי עתה יאהבני אישי". לאה אמרה שה' ראה את הכאב והמצוקה שלה. היא מקווה שבזכות הולדת ראובן, יעקב יאהב אותה.
- **שמעון** - "כי שמע ה' כי שנואה אנוכי, ויתן לי גם את זה" - לאה עדיין האישה השנואה. ה' שמע זאת, ולכן נתן לה ללדת גם את שמעון.
- **לוי** - "ותאמר עתה הפעם ילוח אשי אלי, כי ילדתי לו שלשה בנים" - לאה מקווה, שלאחר שילדה ליעקב שלושה בנים, יעקב סוף סוף יתלווה אליה, כלומר יתקרב אליה ויאהב אותה.

- **יהודה - "ותאמר הפעם אודה את ה'"** – אחרי הולדת הבן הרביעי לאה מודה לה'. יש הרואים בהודיה זו רמז לשינוי חיובי ביחסי לאה ויעקב. יש הסבורים כי הודיה זו מבטאת שינוי פנימי בלאה – היא מרגישה שלמה עם עצמה ועם חייה, **ללא תלות ביחסו של יעקב אליה**.